

Op 17 mei 1951 kreeg mijn vader Marius van Beek een woonvergunning voor Zomerdijkstraat 24 huis. Binnen 19 dagen had hij de boel voor elkaar. Het gezin met drie jonge kinderen verhuisde van een nauw, donker, lekkend huisje aan het Walenpleintje in het centrum naar de lichte, kleine beeldhouwers atelierwoning op de begane grond in zuid.

De toewijzing was geregeld door Marius' docent Piet Esser aan de Rijksacademie. Esser woonde op 28 huis met zijn vrouw Dora en drie kinderen. De huur was 75 gulden. Voor veel kunstenaars was dat te duur. Mijn vader werkte als redacteur bij dagblad *De Tijd*. In de avonden was hij meestal beeldhouwer.

Het complex van 32 atelierwoningen is tussen 1932 en '34 gebouwd. Het waren de eerste in Nederland. Het complex is een 'vreemd lichaam' op een open plek tussen de dichte huizenblokken.

(mijn moeder Sacha poserend in het atelier naast de 'Madonna' van mijn vader. Hij maakte de foto).

Hier ben ik in de zomer van 1952 geboren op een chaotische dag. Mijn moeder zei later: 'Ik had liters wonderolie ingenomen en je vader was er weer eens niet...' En mijn vader: 'Ik moest de vroedvrouw ergens uit een bovenhuis in De Pijp halen...had ik die auto al?'

In 1958 verhuisden we naar een huis in de provincie met een groot atelier van de beeldhouwer John Grosman (die in ons huis in de Zomerdijkstraat kwam wonen). De familie moest wennen aan de omschakeling van stad naar platteland. In het dorp werden we als vreemden gezien. De wereld was niet zo veilig. De 'Zomerdijkstraat' werd een idylle, nostalgie. Een statische herinnering,

vastgelegd in een fotoboek met zwart wit foto's van die zeven jaar.

Rond 2005 kwam ik terug in dit geboortehuis. Je kunt een herinnering oproepen met geur of smaak. Maar hier met helder noorderlicht dat door de grote atelierramen valt. Noorderlicht is het minst aan verandering onderhevig. Het is ook hard licht. Geen mooier licht dan het Hollandse noorderlicht.

Ik kwam binnen bij nr. 16. Oorspronkelijk was dit de atelierwoning van beeldhouwer Frederico Carasso. Na zijn dood bleef zijn weduwe Martje er wonen. Het atelier stond jarenlang leeg. Nu zit beeldhouwster Ida Kleiterp hier al heel wat jaren. Ze heeft het huis en atelier in de originele staat gehouden.



Ida hakt uit steen. Het werk dat ze maakt is figuratief; jurken met het postuur van haarzelf, flink stevig.

Als je op een plek van vroeger terugkomt, ervaar je het meestal een stuk kleiner. Toch was dat hier niet zo, in dit lage benedenhuis. Alles ziet er nog precies zo uit als 45 jaar geleden, zelfs de grijzige verf op de deuren! De trap. O ja, waar mijn broer vanaf viel. Dat snelle moment hem boven te zien staan en daarna beneden te zien liggen... Wat zijn die treden smal! De lichte, lage slaapkamer boven waar wij sliepen, de drie meisjes. Ook al net zo. Hier kon je in het donker tegen het licht van de lantaarnpalen de schaduwen van auto's op de muren voorbij zien rijden, spookachtig. En het balkon. In de winter hingen ijspegels langs de metalen rand. Staafjes ijs, doorzichtig als glas. Ik zoog eraan tot mijn broer waarschuwde, dat ik met mijn tong aan het ijzer zou blijven vastplakken! (De balkons zijn een verhaal apart; de voorste delen kun je er van afschroeven om kunstwerken het huis uit te krijgen).

Waar is het doorgeefluikje in de keuken? Weg. Sliepen mijn ouders in deze kleine woonkamer? Er klopt iets niet. Toch maar eens in het oude woonhuis navragen. Justa Masbeck, vriendin van John Grosman, woont hier al 45 jaar. Ze is thuis, zet de deur uitnodigend open. Ze heeft het huis en atelier zo grondig verbouwd dat ik niets meer herken, afgezien van de stalen raamkozijnen en brede vensterbanken. O ja, die vensterbanken, waar mijn zusje het eten dat ze niet lustte onder gooide. Justa laat zien, dat mijn ouders in het atelier sliepen; ze heeft de uitbouw weggebroken. Justa ontwerpt meubels, kasten, theater decors, maakt haar ontwerpen op een computer. Haar atelier is koel en sober. Ze wil geen voorwerpen om zich heen, heeft spullen opgeborgen in zelf ontworpen kisten.

Terug naar Kleiterps atelier dat nog de originele vloer heeft die gelegd is met blokjes kops hout.

Ze noemt het een 'lastige vloer'. De blokjes zitten los. Als er water op komt, zet de vloer uit en komt naar boven.

Lastige vloer? Wij boorden daar vroeger gaatjes in met de handboor. Ik wist niet beter dan dat een boor er zo uitzag. En wanneer ik mijn zusjes en broer over de boor van de tandarts hoorde praten, snapte ik niet hoe de tandarts die handboor hanteerde in een gebit.

Zijn er soms nog gereedschappen over van vorige bewoners? Kleiterp wijst op een houten kast: die is van Carasso geweest. En ze wijst op de houten werkbank. Die was van Gerrit Jan van der Veen. Met die kennis kijk je toch heel anders naar zo'n verweerde werkbank.

Beeldhouwer Van der Veen woonde met zijn gezin vanaf 1938 op nr. 22. In de oorlog sloot hij zich aan bij het verzet en moest in 1943 onderduiken. Een jaar later is hij geëxecuteerd. Een plaquette op de buitenmuur van nr. 22 herinnert aan hem als verzetsheld. Jan Wolkers woonde ook op nr. 22. En daarna beeldhouwer Paul Gregoire met Jet Schepp. Van Gregoire zag ik foto's, liggend op de divan in zijn atelier. Alsof hij uitgewerkt was. Alles van zichzelf in zijn beelden had gestopt.

Jet Schepp is vriendelijk en gastvrij. Haar atelier staat vol figuratieve beelden. Ze heeft net een beeldje van Anne Frank klaar. Het wordt in brons gegoten en moet een plek krijgen op het Merwedeplein. Schepp vertelt dat ieder jaar met Dodenherdenking een man stil stond voor het huis stond. Tegenwoordig worden groepen mensen langs dit huis geleid door een gids die vertelt over Van der Veens heldhaftige oorlogsgeschiedenis. Om de hoek, in de Churchillaan staat een beeld van hem, het monument voor Wilhelmina Drucker.

Naast ons, op nr 26 was de Sonia Gaskell balletstudio. Mijn zusjes en ik gingen vaak kijken naar de dansers. Via de grote wandspiegels zag je ze spiegel verkeerdt dansen, een mooi gezicht. De dansstudio oefende aantrekkingskracht uit op de buurtkinderen. Daar gebeurde iets spannends als iets erotisch.

Nu lees ik in een boekje over Gaskell dat ze last had van glurende kinderen die op de ramen bonstten, zelfs ruiten ingooiden. Ze klaagde hierover bij de gemeente. Daarna werden de onderste rijen vensters wit geverfd, van matglas voorzien en hagen geplant. Gaskell schijnt 'streng en onbarmhartig' geweest te zijn tegen (top)dansers Hans van Manen, Jaap Flier, Conrad van de Weetering en Marianne Hilarides. Mijn oudere zusjes herinneren zich het.

In 1954 kreeg mijn vader een opdracht van de gemeente Nijmegen een monument te maken van de verzetsman *Jan van Hoof*. Zijn model Conrad van de Weetering kwam uit de dansstudio. Zo kreeg het beeld van de man met de vlag mooie benen. Jan van Hoof was de eerste grote opdracht. Hij was nog niet volleerd, had er zijn twijfels over. Toch is het zijn bekendste beeld, waar beweging in zit.

Het interieur van de Essers maakte veel indruk op me. Ze hadden huis en atelier doorgetrokken, een vliering tussen woning en atelier. Overal waren verstophoekjes. Voor de rijen vensters stonden metershoge ficussen. Ze hadden witte muizen in een kooi, dagelijks kwamen er meer bij. Ik hoorde dat er af en toe een paar in de wc werden gedumpt en was bang dat ze er uit zouden kruipen als je op de wc zat. En dan het moment dat daar dwarsfluit gespeeld werd door Piet met zijn dochter Suzanne! Ik vond Piet een pestkop. Na jaren ontmoette ik hem weer bij Suzanne. We waren in gesprek, ineens zei hij: '...Ik noemde je altijd 'dikke Betsy'. Toen ik liet

merken dat niet leuk te vinden keek hij verbaasd.

Eric Wolkers was het vriendje van mijn broer en zus. Toen zijn vader Jan een nieuwe radio had gekocht, nodigde hij de buurtkinderen uit er naar komen kijken. Ik herinner me het lege atelier waarin de witte radio stond, maar niet dat er geluid uit kwam. Mijn zusje Clara kwam vaak bij Wolkers. Ze vertelt dat ze Jan 'Dadi' noemde en dat hij alle kinderen uit de straat uitnodigde om naar 'Peter en de Wolf' te komen luisterden.

Bij de tweede 'Retrospectief' expositie hebben mijn oudste zusje Tinka en ik Eric weer ontmoet. Daarna zocht ik hem op in zijn studio in Enkhuizen. Hij is fotograaf. Hij heeft leuke en minder leuke herinneringen aan de Zomerdijkstraat. Als kind van een beroemde vader moet je loyaal zijn. Hij wil wel vertellen dat hij als kind voor zijn vader poseerde voor het beeld 'De jongen met de haan'. Hij moest met beide armen omhoog staan op dezelfde plek, zijn voetafdruk werd op de vloer afgetekend. Er is een foto van in het boek 'Werkkleding'. Het beeld staat bij een Amsterdamse school.

Er waren meer kinderen, de baby boom generatie, Wagemaker, Teunissen van Manen, Van de Kerke. Op fotootjes zie je ze op een kluitje spelen op het grasveld. Die foto's bekeek ik met Eric op een beeldscherm. Hij haalde ze vergroot één voor één snel naar voren, zag zichzelf terug als 5-jarige en ontdekte zijn moeder Maria verscholen achter een raam. We waren even terug in de straat, een halve eeuw geleden. Winkeliers reden rond op bakfietsen met manden of blikken voorop. Ze zongen, hun waar aanprijzend: 'Als je je vrouwtje wilt trakteren, moet je Berliner bollen serveren, Berliner Bol!' En: 'Lekkere, levendige schol, garnalen!' We hadden het over de burens, over mevrouw Nauta, Van der Sterr



en Ro Mogendorff boven en hij had het vooral over kattenkwaad. 'Eens kijken of ik daar een foto van kan maken...' hoorde ik mijn vader zeggen. Clara en ik zaten naast elkaar aan tafel in de woonkamer aan tafel. Ik zat te duimen achter een schemerlamp, een kap op een grote fles. Hij haalde zijn camera tevoorschijn, klikte het tere klepje er van af, keek van boven door de lens. Hij was iets van plan, dus ik bleef zo zitten. Hij drukte af. De foto – door de fles heen - is goed gelukt. Ik was me voor het eerst bewust van een camera, dat je er iets mee kunt uitvinden. Dat mijn vader verder nooit iets met zijn foto's heeft gedaan vind ik onbegrijpelijk. Ik heb hem er wel naar gevraagd, maar hij wilde er het bijzondere niet van inzien. Foto's inlijsten en ophangen vond hij saai. Beeldhouwen was het echte werk voor hem en het emotionele, zware leven dat hij daar bij leefde, waar het gezin in mee moest gaan.

Ik was de jongste, iedereen was ouder, en ik moest hard roepen om me verstaanbaar te maken, mee te mogen doen. Ik was zó verontwaardigd dat je kon worden buitengesloten. Zoals de keer toen de familie

in de bioscoop *De Tien Geboden* ging zien, film uit 1956 van Cecil B. de Mille (hoewel Clara later zei dat er niet veel aan was). In de winter, toen een vader de sleetjes achter de auto bond, mocht ik alleen toekijken hoe de rij kinderen op sleeën in de sneeuw door de donkere straat zwierde en slingerde... Thuis lazen we het tijdschrift de 'Kris Kras', Zomer-en Winterboeken, 'Het fluitketeltje' van Annie M.G. Schmidt, Gouden Boekjes. Mijn striphelden waren: 'Kwik en Flupke.' Mijn broer

DE ZEVENDE DAG

Het eet alles wat het niet mag eten en wat het moet eten, eet het niet, en als het eet dan smijt het vork en lepel weg en eet uit volle handen. Het spreekt een Zuid-Russisch, vermoedelijk Kaukasisch dialect, waarbij alle woorden op ritisch eindigen en is alleen voor ingewijden enigszins verstaanbaar. Het spint als een kat als het tevreden is, maar het schreeuwt onbarmhartig, als het niet tevreden is. Hooft men dus een langdurig monotoon snorrend geluid, dan moet men alles doen om de rust te handhaven en dan heeft het een kurk of een knoop of een heel klein poppetje. Het is dik en loopt enigszins waggelend. Het heeft wit haar met een rose lintje bijeenboonden, het is stapelgek op honden en op bier. Het heeft een passie voor andermans schoenen en bijvoorbeeld voor exemplaren die vele en vele maten te groot zijn. Het kan allerlei dieren imiteren en als daar om gelachen wordt trekt het coquet met het rechter schouderdje. Het is geen allemans-vriend, want het heeft bepaalde voorliefdes en antipathieën, die volkomen willekeurig, maar toch sterk uitgesproken zijn. Het heeft een eigen existentie en dringt die onweerstaanbaar op. Het was op een onbewaakt moment weggelopen deze Zondag.

Toen we de afwezigheid ontdekten snelde ik het huis uit, holde het blok rond maar er was niets te zien. Ik belde burens en kennissen op, maar niemand had iets gezien. Ik sprong op de fiets en reed straat in, straat uit, maar zag niets. Zo naderde ik met angst in het hart, de grote verkeersweg, waar ik een volksooploop zag van typische Zondagmiddag-wandelaars. Ik vloog er op af, en jawel, midden tussen de mensen stond het druk te oreren in het Kaukasisch en alle woorden eindigden op ritisch.

"Hoe heet je dan?" hoorde ik een dame vragen.

Maar er volgde een onverstaanbare woordenstroom



Ik drong mij naar voren en pakte het op.

"Is dat van U?" vroeg een heer bars.

"Om U te dienen", antwoordde ik zo beleefd mogelijk.

"Wie laat nu zoiets wegllopen, we hebben het voor een auto weggetrokken, het is een schande!"

"Het spijt me verschrikkelijk, maar het is op een onbewaakt ogemelijk ont snipt".

"Ja, ja, die ouders van tegenwoordig geloven het wel!" schreeuwde ineens een dame opgewonden, "die laten hun kinderen maar rondslingeren".

"Pardon", zei ik.

"Ja", en ze haalde met rood wordend gezicht wat ze gezegd had.

"Oordeelt U niet, wat voorbarig?" vroeg ik.

"Nee, we hebben het toch zelf onder een auto vandaan gehaald, het is een schande".

Ik zette het op de bagage-drager van m'n fiets en trachtte mij uit de kring te werken en het gelukte. Ik was al een stuk verder toen ik angstig omkeek. De menigte was nog bijeen en beraadslaagde ernstig over dit geval van immoraliteit.

"Kale snor", hoorde ik toen ineens iemand roepen.

"Kijk voor je".

Michaël las: 'Kuifje'. 'Kuifjes' waren populair in 'de' Zomerdijkstraat. We hadden 78 toeren platen, Bachs Brandenburger Concerten, singletjes van m'n ouders', hun idolen: George Brassens, Nicole Louvier, Rika Zarai, Amalia Rodriguez. Van Amalia's stem kreeg en krijg ik nog altijd kippenvel.

In mijn familie is de dag dat ik wegliep vaak verteld. ik herinner me een flard van een heleboel regenjassen in lichte kleuren, op de rug gezien. Mijn vader wijdde er een verhaal aan in zijn rubriek *De Zevende Dag* (waarin het meestal over ons ging en waar mijn moeder de illustraties bij maakte). Hij schreef dat vele huisvrouwen in de Rijnstraat zich over me ontfermden. Ze waren verontwaardigd dat mensen 'zoiets' hadden kunnen laten weglopen. M'n vader werd door ze uitgescholden voor 'kale snor', toen hij me wegrukte uit de menigte en met me weg fietste! Nog zo'n flard herinnering, van op elkaar gestapelde rode Liga doosjes met een lachende, oergezonde kleuter in de bakkersetalage van Pront. Een karig beeld.

De wereld was simpel. De kerk, de pastoor maakte nog de dienst uit. Op zondag reden we in de Deux Chevaux met m'n vader aan het stuur naar de (schuil)kerk Onze Lieve Heer op Solder. De Eend wipte over de grachten. Als hij de auto aan de gracht parkeerde was dat een eng moment: Je rijdt in het water!

De mis duurde lang. Bovenin als in een theaterloge staarden we naar heiligenprentjes in de kerkboekjes. Af en toe dwarrelde zo'n prentje door het lege ruim naar beneden. En het moment dat de geloofsbelijdenis door de organist werd ingezet, m'n moeder met mooie stem meezong, wachtte ik tot ik heel hard *et vi-vi-vi-cantum* kon meezingen...Na de mis dronken de ouders gezamenlijk koffie en speelden we met de kinderen Brinkgreve in de rosse buurt. Ik zag geen hoeren, alleen stenen en steegjes.

Thuis kregen we een kopje slagroom met chocoladehagelslag, ('rientjes'). Aan tafel werd voor het eten het 'Onze vader' en 'Wees gegroet' opgezegd, en een kruisteken met de hand op hoofd en lichaam gemaakt. Tafelmatjes gebruikten we op ons hoofd te zetten als 'heiligjes', halo's, waar heiligen mee stonden afgebeeld. Het 'heilige Maria, bidt voor ons zondaars, NU en in het uur van...' komt me nog steeds van pas, als ik dreig mijn geduld te verliezen.

Ik ging naar de Anne Frank (kleuter)school met mijn zes jaar oudere broer achterop de fiets. Mijn zusjes Tinka en Clara naar de Catharinaschool. Mijn juf heette Bleekermolen. Ik zie haar groot, blond, met bril, Annie M.G. Schmidt-achtig. Een keer kwam mijn moeder met Bleekermolen praten. Mijn moeder zat op een kleuterstoel, een gek gezicht. Waar hadden ze het over, over de gekleurde taalbakken, rekenkraaltjes? Bleekermolen fluisterde, liet een witte onderbroek aan mijn moeder zien. Ik had het in mijn broek gedaan, moest leren me te schamen.

'Mama komt me ophalen', zei ik een keer tegen mijn broer, toen hij na school vroeg of ik meekwam. Hij reed weg. Daarna was het leeg op het schoolplein, leger dan leeg. Na een hele lange tijd zag ik haar in woeste vaart in de verte komen aanfietsen. Ze was het vergeten, zei ze. Alsof ze niet wist dat ze het had afgesproken. Alsof ik het had verzonnen.

Ik begon te beseffen dat de wereld groter was toen mijn moeder meging naar school met een tas vol kleren. In een hal of het gymlokaal lag kleding en speelgoed uitgesteld voor de kinderen in Hongarije (in 1956). Sindsdien als we niet wilden eten, waarschuwde ze vaak aan tafel: 'Denk aan die arme kindertjes in Hongarije' (later werden het de kindertjes in Pakistan, daarna Biafra).

Op een dag zaten we stil aan tafel bij het raam. Zonder mijn vader. Hij had een auto ongeluk gehad in de buurt van Eindhoven. Hij had zijn benen gebroken en lag daar in het ziekenhuis. Met mijn moeder ging ik naar het station. Op het Amstel station zag ik sterretjes in de stenen trappen. Hij lag in een ziekenhuisbed met dik gipsen benen in het verband. Normaal was hij elders, altijd ergens bezig. Vanaf dat moment was alles anders. Toen kwam de verhuizing.

Op een dag zaten we stil aan tafel bij het raam. Zonder mijn vader. Zo was het opnieuw in 2003. Toen was hij er helemaal niet meer.

Ik heb het nog wel met hem gehad over de tentoonstellingen *Retrospectief* die elke zomer worden gehouden bij veilinghuis Glerum/synagoge in de Lekstraat. Op de affiches in de stad staat een naaktmodel. Een naaktmodel is haast ouderwets en typeert de sfeer van 'de' Zomerdijkstraat. Wie er ook wonen, werken of gewerkt hebben, beroemd of minder beroemd, het valt op dat velen klassiek, figuratief werken. Dat werk is van alle tijden. Alsof kunststromingen aan ze voorbij gingen en ze daar op een eilandje leven in dat gebouw in de Rivierenbuurt tussen rijtjeshuizen.

Elk jaar wordt werk getoond van vier kunstenaars. Van de eerste bewoners in 2003 en '04: Van der Veen, fotografe Louise van der Veen, Carasso, schilder Fred Sieger, Charlotte van Pallandt, tekenares Ro Mogendorff, schilder Theo Swagemakers. Hun namen waren bijna vergeten. Ze leven door in hun werk. (Van Van Pallandt zag ik haar beeld van koningin Wilhelmina voor het paleis in Den Haag. Wat een beeld, Wilhelmina in jas. Meer jas dan Wilhelmina en zo herkenbaar). Esser, Gregoire en Van Beek komen in 2006 daarna o.a. Van Zanten en Wolkers. Wolkers' roman *Turks Fruit* speelt zich in zijn atelier af. De regenscène uit de film speelt zich ook daar af (maar is niet op de locatie

opgenomen). Marcella van Zanten organiseert de exposities, de dochter van beeldhouwer Ek Van Zanten en schilder Annemarie Eilers. Al heeft ze maar korte tijd in de Zomerdijkstraat gewoond, toch lang genoeg om het bijzondere van dit ateliergebouw en haar bewoners te zien.

Ik woon al jaren in De Pijp. Soms fiets ik langs de Zomerdijkstraat. Het geeft een zekere stabiliteit in de buurt te wonen van m'n geboortehuis. Het ateliercomplex is zo'n tien jaar geleden gerenoveerd. In het naastgelegen complex zijn de kozijnen vervangen door aluminium, waardoor de architectuur een heel ander aanzien heeft gekregen. Jammer. Toch heeft de verandering, die je overal in de stad ziet, op dit eilandje in Amsterdam zuid nog niet zo drastisch toegeslagen.

SvB. *Geschreven voor Emmy Mos-Schremft die verhalen verzamelt van mensen die in de jaren 50 opgroeiden in de Amsterdamse Rivierenbuurt.*